

Vladimir Bunjac
novinar, Beograd

PROFESIJA NOVINAR: PROKLETSTVO

O novinarskoj profesiji su pisali, a pisaće, i posle mene, mnoga značajna imena srpskog novinarstva. U istorijskom srpskom pandemijumu čitava dva stoleća, od kraja osamnaestog do kraja dvadesetog veka, ostali su pisani spomenici, pisani i štampani na požutelej hartiji, lepoj kao pergament. Ako zagrebemo dublje u prošlost, u književnost srednjovekovne Srbije, naći ćemo začetke novinskog izveštavanja ili felj-tone i u hagiografijama, u životopisima koje su pisali Domentijan, Teodosije, Sveti Sava, Danilo, Grigorije Camblak, Konstantin Filozof, niz monaha, letopisaca. Prve vesti bile su izrečene usmeno ili preko doboša ili u kafanama ili pored česama, gde su se ljudi skupljali da čuju šta ima novo i da i sami kažu šta su videli i čuli.

Prolegomena tom vekovnom novinarstvu, i novinarstvu uopšte, vodi nas u mitsko vreme, do legendarnog Filipidesa, poznatijeg kao slavnog maratonca – ali on je istovremeno i prvi poznati ratni izveštač, i prvo ime evropskog novinarstva i, dalje, do arhanđela Gavrila, koji se zove u hrišćanskom predanju Blagovesnik, jer dojavljuje vesti sa nebeskog prestola, i još dalje do “Starog zaveta” na čijem početku je “prva knjiga Mojsijeva koja se zove Postanje”. Početak “Svetog pisma” i početak stvaranja sveta opisan je ovde racionalnim rečenicama, od kojih svaka ima svoj broj i svoju vrednost u opisivanju jednog važnog događaja. I, naš prethodnik “novinar” Mojsije prvu glavu svoje prve knjige završava stihom; “I bi veče i bi jutro, dan prvi.”

A dan prvi srpskog profesionalnog novinarstva i srpskih novina svanuo je, ipak, tek 14. marta, dakle, u ono škrofulozno, hunjavičko i hladno proleće 1791. godine u Beču, gde se iste godine razboleo i umro Mocart, a i neki drugi veliki ljudi; Blizu te godine dogodile su se i Sjedinjene Američke Države; golubove pismošose zamenile su kočije i karavele vestern filmova; u vremenskom prostoru devetnaestog veka Bel je izmislio telefon; Tesla je zatim ostvario bežično saopštavanje; pre toga dogodio se Gutenberg i štamparija, ona divna, stara, romantička štamparija; repovi gusaka ostali su pošteđeni do tada jedinog sredstva za pisanje, koje je i tako bilo nepotrebno našem knjazu Milošu Obrenoviću. A i čemu gušćije pero Knjazu kada su u njegovo vreme u Srbiji bili izvanredni spisatelji na “polzu otečestvu”, Vuk Stefanović, ili pre njega

Dositije Obradović, i još pre njega besni pop Gavriilo Stefanović Venclović.

Objavljivanje *Srpskih novina* (Serbskija Povsednevnija novini) u prestonoj austrijskoj Vijeni bilo je pravo čudo. A u Srbiji, u balkanskom bogozaleđu još su dobošari lupali po seoskim brdima i varoškim sokacima.

Dakle, *Serbskija novini* su veoma značajan kulturni i istorijski događaj. Sam taj događaj rađanja novinarske i duhovne svesti dovoljan je da danas sa ponosom slavimo dvestogodišnjicu. Ipak, pored svih lepota novinarske profesije moramo, uz sav ponos, biti i predostrožni.

Ne verujem da su i danas, novine uvek ISTINA! Sve te tone stare, požutele hartije, koje u svom skromnom stanu, u Francuskoj ulici, čuva naš dragi kolega Žika Jovanović (a država je za tu hartiju nezainteresovana) – sve to, ta nepravda, ostaje nama kao neizlečena rana. Čini se da bismo u toj staroj hartiji, u nekom budućem *Muzeju novinarstva*, našli sve odgovore koji bi, istovremeno, potvrdili i lepotu i kob novinarske profesije.

Prokletstvo je biti novinar! Čak i diktatura knjaževa srpskih nije nautila toliko slobodi pisane reči, koliko je to učinila socijalistička vladavina nad pisanom i izgovorenom reči u ovih četrdesetak godina, od 1944. do 1980. i neke. Ne pominjemo, naravno, ratne godine u kojima se po cenu života čuvalo dostojanstvo novinarskog poziva. Teško je to dokazati u svakom od slučajeva i povodom svakog teksta u okupacionom *Novom vremenu* ili drugim prilično retkim novinskim publikacijama, ali naše novinarstvo, za razliku od, na primer, hrvatskog ili slovenačkog, nije bilo u blatu takvom.

Taj rat i novinarsko ponašanje u njemu, mnogo je lakše objasniti (čak i donekle opravdati) od udvoričkog ponašanja novinara u „slobodi”, u sistemu koji je sve podredio interesima vladajuće stranke, ideološkim zakonima van kojih je nepokorni novinar ništa drugo nego “izdajnik i neprijatelj naroda”.

Monteskje kaže da je diktatura nasilno menjanje mišljenja posredstvom straha. Kobne posledice laži u novinarstvu našeg prošlog vremena osećamo danas sa svim njenim posledicama. Lažno bratstvo i jedinstvo, “srećna budućnost u komunističkom raju”, samoupravljanje, sve to bila je obmana kojoj smo podlegli. U naše redakcije svakog dana dolazili su naši glavni urednici i direktori sa sastanaka u CK-u i sa instrukcijama i nalogima šta treba objaviti i kako to treba objasniti. Novinarski “mozak” bio je Centralni komitet, a direktori i glavni urednici često nisu nikada bili novinari, niti su ikada napisali novinski članak. Uz njihove blagoslove, uspehe su postizali samo pokorni, poslušni novinari.

Nisam bio pokorni novinar. Suspenzije, oduzimanje mikrofona i zabrane pisanja, saslušanja u zlokobnoj zgradi Državne bezbednosti, u Ulici kneza Miloša, nisu mi otišli iz sećanja ni posle sadašnje dodele *Zlatnog mikrofona* za dugogodišnji rad ili dodele *Orden rada sa zlatnim vencem*, ni posle čitave garniture sličnih ceremonijala koje sam dobijao od istih ljudi; oni su aplaudirali i, zamislite, stezali ruku i uz obavezno “mm”, davali lažne, vazdušne poljupce. Ali, ostavimo to! Jedini razlog što ovo pominjem je činjenica da smo mi novinari doživljavali istu sudbinu u tom našem voljenom novinarskom prokletstvu.

Voleo bih da ovom prilikom pišem o lepotama novinarstva, o direktnim javljanjima iz aviona, iz uzburkanog mora (u kome se zamalo nisam udavio), o boravcima u divljinama i o izveštavanjima sa raznih meridijana i paralela, ali ne mogu odoleti prokletstvu profesije. Na primer, jedan filmski glumac, koji je sada narodni poslanik (!), prijavio me je službi državne bezbednosti zbog negativnih estetskih mišljenja o filmovima sa temom NOB-a, jer je u njima on igrao glavne uloge. Posledice su bile veoma teške i tragovi hapšenja i lečenja do danas nisu izbrisani. Ali, to je tako!

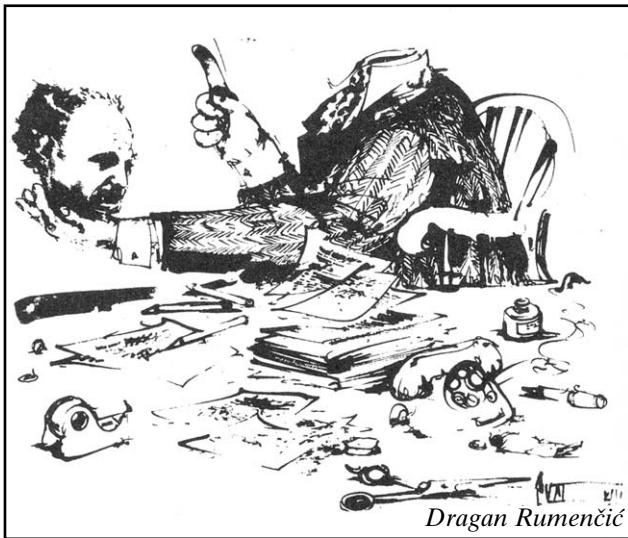
Mladi ljudi treba da razmisle pre nego što odluče da sednu za mašinu, ili stanu pred mikrofona ili kameru. Novinarstvo je uzbuđenje puno radosti i tuge: hodanje po minskim poljima. Pišući jedan hvalospjev o Krleži u *Politici* (u mladim danima), napisao sam i rečenicu da “negira sve sem Fojerbaha i Marksa” (što je tačno), da negira Dostojevskog i Lazarijadu, kosovski mit Ivana Meštrovića (što je, takođe, tačno), i šta se desilo: posle Krležinog pisma *Politici* gladovao sam godinu i po dana i jedva se zaposlio u *Radio-Beogradu*. Deo moje krivice su i dva teksta u *NIN*-u. U poslednjim brojevima stare serije su objavljena preko cele strane; jedan je govorio o mom susretu sa kraljem Petrom, a drugi o Uskrsu u ruskoj crkvi u Parizu. Tema je, u stvari, bila bol i tuga emigracije. Ta bol i tuga pretvorili su se u nevolju jer je moja serija reportaža o našoj emigraciji prekinuta.

Kada bi neko sakupio i objavio sva suđenja i rešenja i zapisnike i sve druge napade na savest srpskih novinara, bila bi to knjiga deblja i veća i uzbudljivija od Miroslavljevog jevanđelja. Ali, srpsko novinarstvo je, ipak, preživelo!

Hteo sam da napišem vedar tekst ali, eto, desilo se da napisah mračan tekst. Možda je tome kriva ova mračna dvestota novinarska jesen. Napolju, na beogradskim ulicama je kiša i nebo se spustilo na krovove: nigde svetlosti! Rat je u Slavoniji, Krajinama, pod tvrđavom Revelin u Dubrovniku. Gine se, i ruše se celi gradovi. Sablasni Vukovar treba ostaviti kao spomenik našeg, što znači ljudskog, bezumlja. Svuda po tim

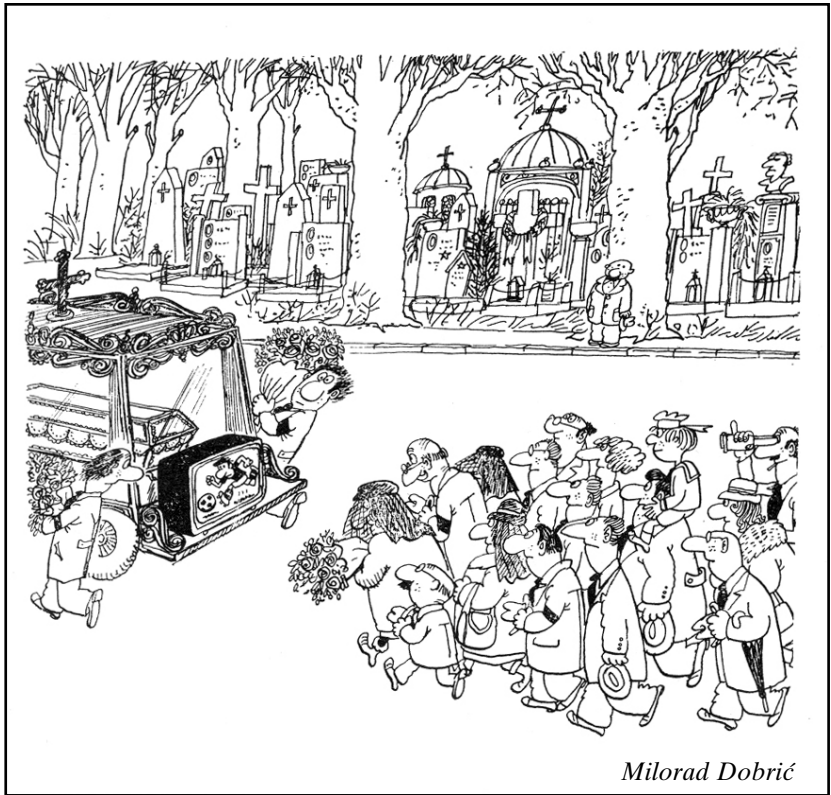
ratištima nalaze se naši mladi, hrabri novinari kojima, i živima i poginulima, treba odati izuzetno poštovanje za hrabrost i ljubav prema svom, novinarskom, pozivu.

Dve stotine godina srpskog novinarstva, značajan, veličanstven jubilej, obeležava dug put “od trnja do zvezda”, od tame do svetlosti. Budućnost novinarstva biće drukčija. To najbolje pokazuje eksplozija novinarstva koju svaki dan gledamo na televiziji i slušamo na radiju. Mladi ljudi otvaraju novi svet. misle drukčije i svoj posao otaljavaju ne perom, ne pisaćom mašinom, već mikrofonom i filmskom kamerom. I dobro je što je tako.*

Dragan Rumenčić

* “Profesija novinar: prokletstvo”, u: *Dva veka srpskog novinarstva*, Institut za novinarstvo u Beogradu, Beograd 1992, str. 248-250.

Milorad Dobrić